

ÖLÜMÜNÜN DÖRDÜNCÜ YILDÖNÜMÜNDE HOCAM SELAHATTİN BATU

Öğrenciliğim sıralarında Selahattin Batu'nun ne kadar güzel ders anlattığını öğrenmiştim. Sonraları onun konuştuğundan daha güzel yazdığını anladım. Bizden önceki öğrenciler onun şair olduğunu söylemişlerdi. Oysa düz yazıları şiirlerinden daha şiirliydi bana göre.

Kendisinin sağlığında bilimsel yayınlarını toplamış ve yeri geldiğinde yayınlamıştım. Ama sanatçı olarak yazdıklarını biraraya getirmek pek kolay olmuyordu. Kendisine böyle bir plandan bahsettiğim zaman yazdığı yerlerin ancak bir kaçını hatırlayabildi. Yazıları çok değişik yerlerde çıkmıştı. Yayın yaptığı dergilerin kimileri çoktan çıkmaz olmuş, hatta bir yıl süre ile Suut Kemal Yetkin'le birlikte bir sanat gazetesi çıkarmıştı. İki yıl süren bir araştırma sonucu yazılarının hemen hepsini okudum diyebilirim. Bugüne kadar 341 denemesini ve kitap halinde yayınlanmamış 188 şiirini topladım. Batu "Hayırla Anılmak" (3) yazısında şöyle diyor: "Ölüteri hayırla anmalı diye yazmış biri, ölümünün üstünden yıllar geçmiş bir yazarı eleştirenlere çıkararak, galiba biraz da beni düşünmüş. Hayır, diyorum ona, yanlışın bu düşüncende... Senin o dediğin, ayak düzeyindeki yazarlar içindir. Zamana mal olan, süre'ye katılan kişiler ölümlerinin üstünden yüz yıl da geçse, eleştirilirler, araştırılırlar... Hem hangi değer bu kaderden kurtulabilmiştir? Ya da bu kaderle kurtulmamıştır? Salt hayırla anılmak, günü birlik doğmuş ölümlülere göre değil mi? Büyükler her zaman ışıklı yanları kadar gölgeli yanlarıyla da anılırlar; hatta didik didik edilirler her fırsatta, o zaman da oldukları gibi çıkarlar ortaya, artıksız eksiksiz... Ve asıl acı olan bu ilgiyi toplayamamak değil midir? Yalnız hayırla anılmak, fatihalarla ağırılanmak değil midir üzgünç olan?"

Edebiyatçı olsaydım kendisini onun istediği biçimde eleştirmek isterdim. Ben bunu yapamasam da hiç olmazsa ölümünün 4 üncü yılında hocamı bir kez daha anabilirdim.

Sanatçı Selahattin Batu

Selahattin Batu 1905 yılında Çanakkale'nin Eceabat ilçesinde doğmuştur. Doğduğu yeri 50 yıl sonra kendisi şöyle anlatıyor "Eceabat benim doğduğum yerdir; denizi ilk gördüğüm kayalıklar işte şuracıkta. Zengin, bayındır bir rum kasabasıydı o zamanlar, çok bakımlı mahalleleri vardı; halkı çok neçeli, çok çalışkandı... Doğduğum ev de denizin içinde diyebilirim. Taşlığında dalgaları ilk seyrettiğim günü, bugün gibi hatırlıyorum. Bir öğle vakti olmalıydı; sıcağı sular, bütün açıklığı, aydınlığıyla Boğaz, baştan başa önümdeydi. Bu küçük evin serin taşlığını, içinde bir kanarya şakıyan kırmızı boyalı kafesini, mermer bilezikli kuyusunu, üst kattaki odaların yağlı boya dolaplarını, yüklüklerini unutmadım. O zaman dört yaşında olmama rağmen hem de..." (2). Bu serin avlulu eski Türk evlerine ömrü boyunca ne kadar hasret çektiğini yazılarından yer yer anlıyoruz. Mutlu bir çocukluk yaşadığını da kendisinden öğreniyoruz: "Bütün yaz denizlerinden çıkmadığım bir başka kıyı da şu Çamburnu karşımda şimdi. Eceabatla Kilitbahir arasındaki bu çıkıntı, bütün çamlıktı o zaman. Yazın çoğu günlerimizi geceye kadar orada geçirirdik. Kilitbahir kalesine de uğradığımız olurdu. Eski Osmanlı toprakları, yere yığılmış mermer güllerini ilk orada görmüştüm. Bir subay eniştemiz sık sık bizi filikasına bindirir, küreklerin sudaki şakırtısını dinleyerek karşı yakaya gider dönerdik. Şu denize yakın selvilerin altında da iki nimenin mezarları vardır" (2).

Çanakkale savaşının başlamasıyla doğduğu ve pek sevdiği bu yerlerden ailesiyle birlikte ayrılmak zorunda kalmışsa da sonradan tekrar döndükleri anlaşılıyor.

Çocukluğunun deniz kenarında geçmesi ona denizi o kadar sevdirmişti ki denize şiirler yazmış, birçok yazılarına da denizi konu edinmiştir. Bir şiirinde kendisinin denizde yaratıldığını düşünmüş gibidir. O güzel yurt köşesinde geçen çocukluğu ona doğayı çok sevdirmişti. Bunun örneklerine sık raslanır.

Babası Çanakkale İdare Meclisi Başkatipli Emin Batu, annesi Gelibolu çşrafından Hacı Ahmet beyin kızı Advıye Batu'dur. İlk öğrenimini Lapseki İlkokulunda, orta öğrenimini Gelibolu idadisinde yaptıktan sonra 1921 yılında İstanbul Öğretmen Okuluna kaydolmuş ve aynı yıl içinde açılan bir yarışma sınavını kazanarak İstanbul Baytar Mektebi Âlisi'ne kabul edilmiştir. 1925 yılında veteriner olarak yüksek öğrenimini tamamlayan Selahattin Batu 1926 da aynı okula asistan atanmış, 1927 de Tarım Bakanlığı tarafından Almanya'ya gönderilmiştir. İki yıl Hannover Yüksek Veteriner Okulunda, İki

yıl da Berlin de kaldıktan sonra zootekni ve genetik konusunda doktorasını vererek Türkiye'ye dönmüştür. 1933 de İstanbul'daki Yüksek Baytar Mektebi'nin Ankara'ya nakledilmesiyle Kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü Baytar Fakültesinin Zootekni Enstitüsü şefliğine atandı. 1936 da doçent, 1941 de profesörlüğe yükseldi. 1943 de Çanak-kale'den milletvekili seçildi. 4 yıl sonra tekrar Fakülteye döndü. 1950-1952 ve 1958-1960 yılları arasında iki kez Veteriner Fakültesi Dekanlığı yaptı. Uzun yıllar Türk Dil Kurumu üyeliği yapmış, Tercüme Bürosu, Unesco yönetim kurulunda ve P. E. N. (Milletlerarası yazarlar derneğinde) görev almıştır. 1969 da emekliye ayrıldı. Çok verimli geçen akademik hayatında 31 kitap ve 40 dan fazla makale yazmıştır.

Edebiyat'a ne zaman başladığını kesinlikle çıkaramadım. Ama genç yaşında başladığını, yani üniversiteye gelmeden o zaman lise karşılığı olan idadî sıralarında ilk satırlarını verdiğini öğreniyoruz. "Az önce Gelibolu önlerine geldik. Birden çocukluğum canlandı gözümde. Hamzabey koyunda denize girerdim, Fener'den gün batışlarını seyrederdim. İdadî'yi orada okumuştum, edebiyata o sıralarda başlamıştım. İlk yazdığım bir piyesi hatırlıyorum şimdi, mısralarını bir bir bu kıyılarda gezerken hazırlamıştım." (2)

Batu'nun şiirlerinde, yazılarında seçtiği konular çok değişiktir. Özellikle düz yazılarında çok çeşitli konuları incelemiştir. İnsan, sevgi, doğa ve tüm güzellik, toplum sorunları, batılılaşma, Atatürk bunların başlıcalarıdır. Bunları nasıl ve neden seçtiğini gene kendisinden okuyalım: "Benim yazı ya da şiir yazmam düşünülerek seçilmiş bazı konuları ele almak şeklinde olmaz. Birden bire doğan bir fikir, bir dramın bile (örneğin Güzel Helena'nın) yazılmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde bir başka düşünce bir günlüğün, bir denemenin, ya da makalenin ele alınmasını sebeplendirir. Ben kendimi yazı yazmaya hazırlamam, konular beni hazırlar. Kimi zaman bir düşünceyi günlerce içimde taşıyım, sonunda onun artık olgulaştığını, yazılması gerektiğini anlarım, hemen işe koyulurum" (4).

Yazı yazmaktan çok mutluluk duyduğunu "Ak Kağıdın Büyüsü" (1) denemesinde ne güzel anlatmıştır: "Yerde bir yaprak kağıt görsem nimet görmüş gibi olur, hemen öpüp kaldırmak isterim, kağıt, ekme gibi azizdir benim için; aklığın içinde renkli bir dünya tomurcuğu parıldar, üstüne basıp geçemem. Ak kâğıda bir kere kapılınca da çevremdeki eşya döner sanki, yepyeni bir mevsim parıldamaya aşlar; her şeyi bırakır, ona dalarım. Bütün unuttuklarım bir bir gözümün önünde canlanır, hepsini yeniden görmeye başlarım. Kimseye söyleyemediklerim aklıma gelir, onları anlatmaya koyulurum. O zaman

içim içime sığmaz, sevinirim, duygulanırım, çoktandır beklediğim bir güzelliği yakalamış gibi, bir sevgiliye kavuşmuş gibi olurum.”

“Denize sıralanan dağlar bilirim, ben onları yazmaya başlayınca aydınlandılar; içleri ışıklandı sanki; canlandılar, konuşular. Dağ eteklerinde denizler bilirim, elimde kalem yanlarına varınca nasıl bir anda değişti hepsi; güneşle giyindiler, bulutlarla renklendiler; soyundular arındılar, daha aydınlandılar. Kimi göklere yürüdü yavaşıca, kimi toprakla, insanlarla karıştılar....”

Batu, yazarın bilgi zenginliğini önemli saymıştır. Bu konuda çok sayıda, Mevlânâ, Gazalî gibi örnekler verir. Ona göre Goethe ömrünün büyük bir bölümünü laboratuvarında geçirmişti. Dünya ölçüsünde bir şairdi. Ama biyologdu da; hatta fizikçiydi, botanistti, jeoloji bilginiydi. Kendi meslek çalışmalarının, yazıları üstünde etkisi olduğuna değinerek “Önemli bilgilerin özellikle biyologların düşündürücü eserleri beni her zaman zenginleştirmiştir, ufkumu açmışlardır. Kafamı bu eşit bilgilerin de büyük ölçüde biçimlendiğini sanıyorum. Kültürlerini daha çok edebiyat ürünlerinden tedarik edenlerden çok farklı bir düşünce yapım olduğuna inanırım” (4) diyor bir yazısında.

Daha genç yaşında dış ülkelere gitmesi, yabancı iki dili (Almanca ve Fransızca) gerçekten çok iyi öğrenmiş olması ona batı dünyasının edebiyatçılarını kendi dillerinde okuyup tanıma olanağını verdi. Almancadan Türkçeye çok sayıda edebiyat yapıtları çevirmiştir. Bunların kimileri manzumdur.

Yazılarında kullandığı dil tam arı Türkçeydi. 30 yıldan daha eski olan yazılarının bile bugünkü güzel Türkçeye yazılmış olması insanı şaşırtıyor. Bir çoğumuzun ancak şimdi kullanmaya çalıştığımız Türkçe sözcüklere onun 20 yıl önce yazdıklarında rashıyoruz. Güvence, soyut, somut, nicelik, nitelik gibileri bunlar arasındadır.

Batu’yu bu kadar çok okuduktan sonra edindiğim bir izlenimim de yazılarında kendini beğendirme tasasına hiç düşmemiş olması idi. Adeta kendini mutlu etmek, ya da içinde birikenleri, bazen isyanları dökmek için yazmış. Sonra yazıları konusunda başkalarının ne düşündüğüne hiç önem vermiyor görünür.

Batu’nun ciddi, aceleci karakteri onu sevenlerin kendisine yaklaşmasını önlerdi. Doktora, doçentlik ve profesörlük jürilerimde bulunduğu halde, bilimsel bir gerek (bunlar özellikle dil konusunda oluyordu) olmadıkça yanına gitmekte hep çekingenlik duymuşumdur. Ama Fakültenin ayrılıp İstanbul’a yerleştikten sonra kendisini sık sık ziyaretlerimde uzun, benim için unutulmaz konuşmalarımız oldu.

Adeta deniz sevgisine dayanmayarak daha birçok yıllar öğretimde kalabileceği halde isteğiyle ayrıldı. Deniz kenarında, Fenerbahçe koyunu gören güzel evinde son yıllarını, kendisini mutlu eden çalışmalarına, okumalarına, yazmalarına vererek geçirdi.

Gösterişi hiç sevmezdi. Bir küçük şiirinde şöyle diyor.

Esiriz, esirliğe razı,
Memnunuz her şeyinden dünyanın.
Yetişir hayranlığımıza
Bir kuş bile bazı.
Biz, güzelliğe razıyız,
Faniliğe razı.

1972'de bir ziyaretimde İngiltere'de ameliyattan yeni dönmüştü. Hastalığının ciddiyetini bilmiyordu. Ama kuşkulanıyordu herhalde. Son okuduğum bir yazıya değindiğimde mutlaka onu kendisine ulaştırmamı istedi. İsmiye istemiye yazıyı kendisine vermedim. Kuşkusunu artıracaktı. 1973 yılı Şubatındaki ziyaretimde hastalığının ilerlediği görülüyordu. Artık çok şeyleri anlamıştı. Son şiirinde

Öyle mahzun
Kırık ki içim
Sanki bir başkası yatağında
Ben yoğum solumda sağımda
Ölüm ayakucumda, ayakta
Yanımda iki elim

diyordu.

1973 baharında çok sevdiği eşinden, oğlundan, kızından, torunlarından, denizden, doğadan ve ömrü boyunca anlamağa çalıştığı tüm insanlardan ayrıldı gitti. Giderken Türk edebiyatında, Türk dili çalışmalarında, mesleğimizde doldurulamayacak boşluklar bıraktı.

Ölümünün dördüncü yıl dönümünde çok değerli hocamı saygıyla anarım.

Prof. Dr. Nihal Erk

Literatür

- 1- **Batu, S.** (1958): *Ak Kağının Büyüsü*. Varlık Derg. 437, 3.
- 2- **Batu, S.** (1966): *İsviçre Günleri*. Hisar Yayınları, 6.
- 3- **Batu, S.** (1968): *Hayırla Anılmak*. Varlık Derg. 722, 4.
- 4- **Köklügiller, A.** (1968): *Nasıl Yazıyorlar* (Selahattin Batu). Varlık Derg. 716. 5.

Yazı "Dergi Yazı Kurulu"na 13. 4. 1977 günü gelmiştir.